

1

Behoud en terugkeer van de levenskunst

- Montaigne schrijft zoals velen voor hem over de filosofie als levenswijze. "Ik heb vandaag niets gedaan. - Wat? Hebt u dan niet geleefd? Dat is niet alleen uw meest fundamentele, maar ook uw meest illustere bezigheid [...] Ons grote en roemvolle meesterwerk is gepast te leven. [...] Wie van zijn eigen wezen kan genieten zoals het werkelijk is, heeft een absolute, bijna goddelijke volmaaktheid." (blz. 259)
- Descartes die meditatie schrijft, werkt met zichzelf als bron van kennis. (blz. 260-261) Hij schrijft voor een lezer die niet alleen de kennis, maar ook de methode moet verder dragen.
- Kant beschrijft de wijze als iemand met een leidend idee van wijsheid, die niet terug te voeren is op iemands vermogen om te redeneren. (blz. 263)

2

Terugkeer van filosofie van de levenskunst?

- Levenskunst streeft naar iets wat niet te definiëren is en waarbij er tegelijkertijd een soort grondtoon van weten aanwezig wordt verondersteld, die als aanwijzing dient om te zien of we naar dit (niet gedefinieerde) toe bewegen of er juist vandaan gaan.
- Dat ondefinieerbare past niet in de theologie die een heilsleer heeft en het grootste deel van haar bestaan de twijfel niet als methode, maar als valkuil zag.
- Het past ook niet in de wetenschap die het grootste deel van haar bestaan zocht naar het ontdekken van waarheden, waarop voortgebouwd kon worden aan het bouwwerk van kennis.
- Zowel theologie als wetenschap zijn daarin aan het veranderen, twijfel en zelfonderzoek nemen een hernieuwde plaats in, maar staan op gespannen voet met de traditie.

Voorbeelden voor levenskunst

‘De filosoof die verliefd was op de wijsheid in de betekenis die wij eraan geven, kan dus ook in de oosterse filosofieën naar voorbeelden van leefwijzen zoeken, en die zullen niet ver van de antieke modellen af liggen.’ zegt Hadot. (blz. 274) Hij vervolgt: ‘Deze filosoof zal trouwens aan heel wat risico's zijn blootgesteld.’

- Wel betoog, maar geen leven vol wijsheid,
- Denken dat je het zonder beschouwing kunt stellen,
- Zorg voor de anderen hoort bij de zorg voor jezelf,
- Je mee laten slepen door haat of hartstochten,
- Last hebben van verheerlijking van geld en last hebben van het lijden van mensen en van eigen eenzaamheid en van onvermogen om daar iets aan te doen.

Terug naar het betoog in Hst 9

Betoog en filosofie als leefwijze, maar beide moeten met elkaar in overeenstemming zijn. In zijn uitleg gebruikt Hadot filosofen in de oudheid en klassieke filosofen. Even enige uitleg:

De klassieke periode in de Grieks en Romeinse filosofie loopt meestal van 500 - 323 v. Chr. (Perzische oorlogen, waarna de Atheners de Atheense bond oprichten tot de dood van Alexander de Grote).

De klassieke oudheid is een meer algemene term voor een periode die loopt van ongeveer 750 v.Chr. tot 500 na Christus. Deze gaat over in de middeleeuwen. Het begint met de grote culturen van Grieken en Romeinen en eindigt met de val van het West-Romeinse rijk.

De rol van het betoog (177 e.v.)

1. Het betoog rechtvaardigt de leefwijze (elke gekozen leefwijze).
 1. Dat houdt ook in dat er taal is over de manier waarop de dingen in elkaar zitten; fysica, ethiek, logica en leven zijn verweven.
2. Het is het werken aan jezelf en anderen en daarbij is het betoog uitdrukking van een existentiële keuze.
 1. Het betoog is feitelijk, maar ook inspirerend en vormt jezelf en de toehoorders.
 2. Het kan een verslag zijn, een troost of een aansporing.(blz. 180)
3. De dialoog is de oefening met anderen om je leven vorm te geven.
 1. Spreken, ook met jezelf is de oefening van de geest.
 2. Toeschouwer zijn -van anderen of van jezelf- is ook een dialoog.

Oefeningen, maar welke?

- De vraag is of we nog kunnen begrijpen hoe de oefeningen er uit hebben gezien. Blz. 182 waar Empedocles over Parmenides? Zegt dat hij *prapides* beoefende. Wat zowel een ademhalingsoefening kan zijn, als een geheugensoefening.
- Er is een vaak vergeten doorgaande lijn van oefeningen die teruggaan op sjamanen en yogi's. Hadot legt het onderscheid in de rationale stap waardoor reflectie en betoog mogelijk zijn. Het sjamanisme wordt door Hadot zo beschreven dat hij zich niet kan voorstellen dat erover nagedacht kan worden. ('potsierlijk en dierlijk en een symbolische handeling die door niets kan worden bewezen' blz. 184).
- Als we Socrates alleen zien als het begin van de rationaliteit dan laten we buiten beschouwing dat hij uren in trance was, waarde hechtte aan kunde van priesteressen en dat irrationaliteit, trance, seksualiteit en zelfs geweld deel uitmaakten van zijn leer- en levenswijze.

Maieutiek Levenskunst 2023

7

7

Rationaliteit

- Als we de oude teksten lezen hebben we het over teksten die geschreven werden voor en over mensen die de rationaliteit net ontdekten als een manier om greep te krijgen op hun bestaan. Die benadrukking geeft ons soms een verkeerd beeld. Vandaag de dag beschrijven filosofen het belang van literatuur als aanvulling op filosofische betogen, met als argument dat het overreden en het veranderen van onszelf daardoor gemakkelijk wordt. (b.v. Ricoeur en Nussbaum)
- De oefeningen van de klassieke teksten waren én voor het lichaam én voor de geest, maar er is weinig bewaard gebleven (blz. 190)

Maieutiek Levenskunst 2023

8

8

Askesis

- Oefeningen in de Platoonse school, ook onthouding.
- Onthouding is per school verschillend: geen oordeel, geen vlees, geen slaap, geen luxe, geen comfort, tot alles verwerpen van de culturele verworvenheden. (blz. 192)

“Allemaal veronderstellen ze een soort gespletenheid, waardoor het ik weigert zich te verenigen met zijn begeerten en behoeften, afstand neemt van de dingen die zijn begeerten wekken en zich bewust wordt van zijn vermogen zich ervan los te maken. Het verheft zich zo van een vooringenomen en onvolledig gezichtspunt tot een universeel perspectief, of het nu dat van de natuur is of dat van de geest.”(192)

Ontdekking van het pure ik

“De geestelijke oefeningen corresponderen bijna altijd met de beweging waardoor het ik zich op zichzelf concentreert en ontdekt dat het niet is wat het dacht te zijn, en dat het zich niet verenigt met de dingen waaraan het zich had gehecht.

De gedachte aan de dood speelt hier een beslissende rol. We zagen al hoe Plato de filosofie als een oefening in het sterven omschreef, voor zover de dood een scheiding is van lichaam en ziel, waarbij de filosoof zich geestelijk losmaakt van het lichaam. In het platonisch perspectief worden we zo teruggebracht tot de ascese die bestaat uit het ontdekken van het pure ik, het uitstijgen boven het egoïstische, op zichzelf gerichte, ik, door zich vrij te maken van alles waaraan het gehecht is en wat eraan gehecht is, en dat het belet zich van zichzelf bewust te worden(..) (blz. 192)

Los van verleden en toekomst

'Je leeft slechts in het heden, die oneindig kleine grootheid,' zegt Marcus Aurelius. 'De rest is al geschied ofwel onzeker.' (blz. 63 Persoonlijke notities, III, 10,1)

Met het verleden heb ik niets meer te maken, met de toekomst nog niets. (Seneca, Brieven aan Lucilius, blz. 78,14)

De dialoog over het leven in het nu en het denken daarover vinden we terug tot op de dag van vandaag: Nietzsche heeft het over de eeuwige wederkeer, Derrida in 'Spectres de Marx' heeft het over Hauntology. Het is in het huidig betoog meer het steeds opnieuw proberen in het nu te leven én te falen. Dat falen hoort erbij.

Alleen het nu, ook tegen angst voor de dood

'Wij worden slechts eenmaal geboren, een tweede keer is ons niet gegeven en ons niet-bestaan zal dus in alle eeuwigheid duren. Maar jij, die de dag van morgen niet meester bent, stelt het ogenblik uit en het leven gaat in talmen teloor en ieder van ons sterft zonder ooit de vrede te hebben gekend.' (Epicurus, blz. 197)

Wittgenstein "De dood is geen gebeurtenis van het leven. We ervaren de dood niet. Als we onder eeuwigheid niet een oneindige tijdsduur verstaan maar tijdloosheid, leeft hij die in het heden leeft, eeuwig." (blz. 199)